

Robert Sward

ROBERT ZEND – EMLÉKEZÉS

[mottó]

HÁROM ROBERT

Szívtől szívnek
agytól agynak
Roberttől Robertnek

Robert Zend hívja Robert
Swardot. *Cseng. Cseng.*
„Robert, itt Robert.”

„Robert?” „Itt
Robert, Robert.” „Igen,
Robert? Mondom: „Itt

is Robert...”

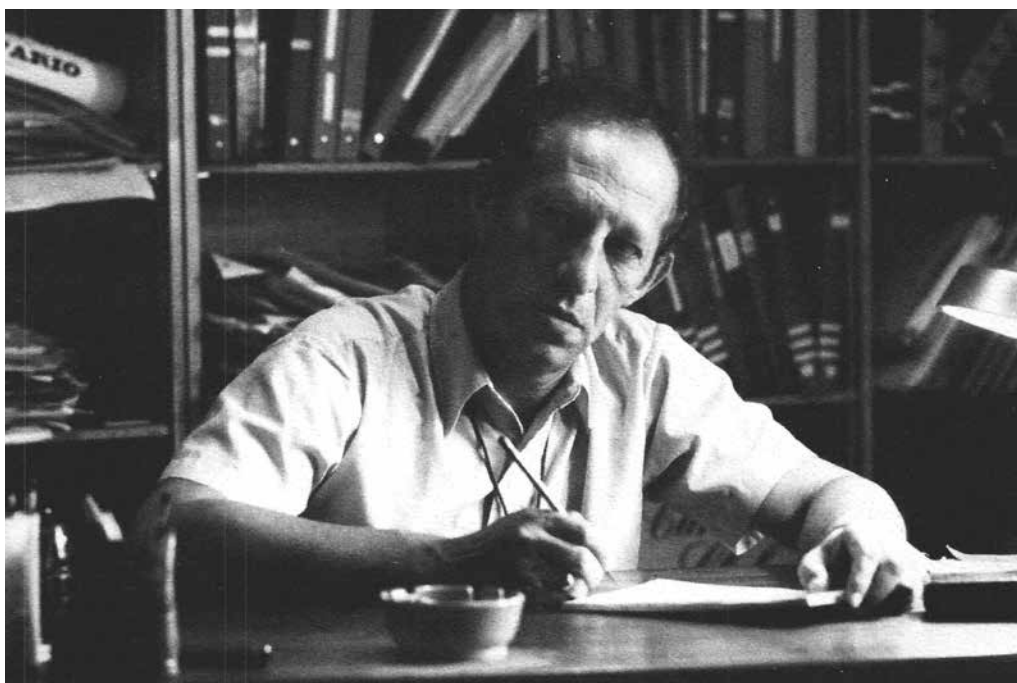
*

1983–1984

Eithne Black, a CBC Radio producerének irányítása alatt megtanultam, hogyan vezessek le, szerkesszek meg és készítsék el egy rádióinterjú klasszikus brit-kanadai stílusban – magamat a háttérbe szorítva, a riporter „én” minimális használatával – egy több százézes, országos közönségnek.

Miközben interjú készítettem Margaret Atwooddal, Leonard Cohennel, Al Purdyval, Earle Birneyvel és másokkal, megtanultam, milyen értékes, ha a riporter „én”-t kihagyom a beszélgetésből, és amennyire csak lehet, a gondolatokra, a tartalomra, a személyiségre és az író elméjének működésére fókuszálok, szinte mindig a költő vagy a prózáíró elkészült könyvéből és/vagy folyamatban lévő munkájából való hangos felolvasása kíséretében.

A háttérben maradva, egy illusztris vendéget hallgatva, valóban hallgatva, feltétel nélkül figyelve és hallgatva, meghallgatva később a borotvapengével szerkesztett adást, ahogy mi akkoriban tettük, úgy éreztem, tanultam valamit a szeretetről, amit korábban nem tudtam. A szeretet részben, ahogy értelmeztem, feltétel nélkül figyelni egy másik személyre. Ez nem volt mindig könnyű, de megszerettem számos kanadai író.

A tanítást leszámítva, amelyet még mindig szeretek, az országosan fogható CBC Radio *Anthology* (Antológia) című műsorában dolgozni messzemenően a legjobb munka volt, amelyet valaha végeztem.

Torontóban, a CBC Radio stúdióiban történt, hogy az én szívélyes és jólinformált vezetőm, Eithne Black, izgatottan mutatott be az én „leendő testvéremnek”, a nemzetközileg ismert költőnek, a magyar származású, szellemes, cinikus, higgadt, multimédiális művésznak, Robert Zendnek.

Szintén ott történt, köszönet a CBC-nek, hogy megismertem az én másik „leendő testvéremet”, a társ-előadóművészt, a brit származású énekes-dalszerzőt, a nemzetközileg ismert irodalmárt, a tehetséges, sokoldalú zenészt, Robert Priestet. Természetesen tévedhetek. Robert úgy emlékszik, hogy egy kiadóirodában, a torontói Dreadnaught Pressnél találkoztunk 1983 körül.

Három Robert! Szerettünk szerepelni, azaz, egyedül, magunkban, de szintén egyként a költőtrióban; egy magyar, egy brit, egy amerikai, és mégis valahogy – úgy tűnt nekem –; három nemzetiség, három nagyon eltérő hang, mégis felismerhetően, egyedülálló módon kanadai. Mindent összevetve tizennégy évig éltem Kanadában (1969 és 1984 között) és sosem éreztem jobban otthon magam, jobban elememben, sosem éreztem magam „kanadaibbnak”, mint mikor egy magyar és egy brit testvérral szerepeltem.

A tizennégy éves, önként választott száműzetésben sokszor éreztem magam magányosnak, honvágyam volt az Egyesült Államok után, honvágyam volt a zene után, honvágyam volt a humor és a költészet után, még a bolond politikusok és bolond támogatóik után is... Feszítő szomorúság. Azt kérdeztem magamtól: „Mit csinállok én Kanadában?”

Tél. Tél, tél tél után... elégedetlenségem tele(i). De egy telefonhívás és egy friss, forró ebéd egy magyar étteremben, utána egy kávé, desszert és egy próba az új előadásunkra legidősebb testvéremmel, Robert Zenddel, és fiatalabb testvéremmel, Robert Priesttel,

és otthon voltam. Otthon. Egy hű kanadai, pro-multikulturalizmus (egy divatos kifejezés akkoriban), és büszke voltam! Isten óvd a Királynőt!

Az 1980-as évek elején, már Robert Zend munkájának rajongójaként írtam a következőket egy háromoldalas, háromsoros versszakokból álló, a *Három Robert* című versben:

„Volt egy nagyon kellemes délutánom,
Miközben verseidet olvastam”,
Jegyezte meg egyszer Margaret Trudeau

Zend „*A nullától az egyig*” című könyvéről,
És teljesen meg tudom érteni,
Hogy ezt mondta.

Zend komoly dolgokat fordít
Vicces dolgokra
És vicces dolgokat

Komoly dolgokra.
Ő szintén lefordítja magát
Más emberekre, és

Más embereket magára –
És hol ér véget egyikünk és
Hol kezdődik a másikunk?

És hol kezdődik Zend
És a végem hol zend
Akarom mondani, leend?

És így tovább:

Egy csokoládé fűnyíró?
Egy kimeríthetetlen virág?
Vagy egy olvasó, aki elmenekült

Valami csillagközi könyvtárból?
Rockzenész, kinek lakhelye
A Hold Egyetemén van?

E sorokat ma este Santa Cruzban írogatom, Kaliforniában, és úgy érzem, váratlanul elérzékenyültem. Röviddel Robert halála után, tolva az ötvenet, egy ideges, nyugtalan,

éhes, alulfoglalkoztatott kanadai-amerikai emigráns melankóliával, egy orosz származású, francia-kanadai feleséggel és két, kanadai születésű gyerekkel; családjunk vízumot igényelt és kapott, és visszaköltöztünk az Egyesült Államokba, ahol elfogadtam egy tanári állást Kaliforniában.

Nevezzék „elodázott gyásznak”, de csak most, valamivel több mint harminc évvel később búsulok igazán... fogom fel igazán a veszteségem.

Kihagytam Robert temetését, kihagytam, hogy együtt legyek családjával a halála után; hiányzott és még mindig hiányzik Janine és lányuk, Natalie, akikhez közel éreztem magam; és valahogy megértettem, hogy Robert Zend, a legidősebb a Három Robert közül, a mi ragyogó magyar elménk, valamiféle apám, ugyanakkor testvérem és magyar akcentusú bölcs bátyám is volt.

Három eltérő hang, három eltérő tehetség, három eltérő módja a mesterség megbecsülésének. Három eltérő módja a világban való létezésnek is: a nagyvilágban és – Isten tudja – a költészet kicsiny világában is.

Szeretem Robert (Z)endet. Sírok és tisztelem az embert és a munkáját, a családjára iránti feltétlen szeretetét, a művészet iránti feltétlen szeretetét, a tehetségét és az eredményeit. És az önszeretetét, igen, azt is. És miért ne?

Szerettem őt akkor és szeretem őt most; az életigenlését, az életkedvét és életszeretét, a cigarettáit, a kávéját, a családját, a barátságait, a saját és a mások költészete iránti szeretetét; és természetesen a könyveit, és ritkaságszámba menő tulajdonságát: a saját maga iránti feltétel nélküli szeretetét. És szintén a mások iránti szeretetét.

Hiányzik belőlem Robert mélyen gyökerező együttérzése, az ő feltétel nélküli életszeretete és önszeretete. Hiányzik belőlem Robert tehetsége, messze vagyok ettől, de felismerem azt másokban, mint (Z)endben, mint Priestben, és – most és akkor – testvéreim példája által ösztönözve, magamban is.

Santa Cruz, Kalifornia, 2016. augusztus 20.

(Fordította: Burza Patrícia Kármén)